

HUR HÅLLER VI ORDNING EGENTLIGEN?

EN INTERVJU MED KRISTIN JOHANNESSON OM KUNSKAPSORGANISATORISKA PRAKTIKER OCH BETYDELSER

Den "språkliga vändningen" inom humaniora och samhällsvetenskap innebar ett vidgande från förståelsen av språket som neutral representation, till ett erkännande av språket som artikulation.

AV MARTIN PERSSON

Texten, eller "diskursen", har på så vis öppnats för kritiska granskningar och dekonstruktioner från olika håll, som avslöjat den som allt annat än neutral. Inte minst har kritiken kommit från feministiska, postkoloniala och queera synvinklar. Att benämna, sortera och kategorisera kunskap och information är oundvikligt för att förstå oss själva och den värld vi lever i, men i ljuset av den språkliga vändningen är kunskapsorganisation heller ingen neutral handling, utan något som både berättar om och upprätthåller sociala strukturer i samhället. Hur talar biblioteket om de resurser som finns i dess samlingar? Och vad får det för konsekvenser? Martin Persson från bis tog kontakt med Kristin Johannesson – doktorand i biblioteks- och informationsvetenskap vid Uppsala universitet som forskar på just kunskapsorganisation och makt – för att ta del av hennes syn på feminism och kunskapsorganisation.

Som forskare inom det kunskapsorganisatoriska fältet, vilka viktiga feministiska frågor finns det, tycker du, där att undersöka?

Jag tycker det finns feministiska frågor av både praktisk och mer teoretisk art med kopplingar till kunskapsorganisation. Utifrån ett feministiskt perspektiv ställs andra kriterier

och krav än sådana som kan tendera att dominera eller tas mer för givna, t ex effektivitet på kort sikt och tekniska aspekter på kunskapsorganisation. Istället blir frågor om makt, mångfald, jämlikhet, jämställdhet, underliggande strukturer och syften och långsiktiga effekter viktiga. En pragmatisk aspekt av kunskapsorganisation ur feministiskt

OM KRISTIN JOHANNESSON

Kristin Johannesson är doktorand vid Institutionen för ABM, Uppsala universitet. I hennes avhandlingsarbete undersöker hon hur identitetskategorier som kön, sexualitet, etnicitet, funktionalitet och ålder konstrueras i folksonomier — dvs. nätgemenskaper som organiserar kunskap genom social taggning. Det empiriska materialet kommer från sökningar på sidorna Delicious, LibraryThing och Flickr. De teoretiska utgångspunkterna för Kristin är kunskapsorganisation i ett feministiskt och intersektionellt perspektiv. Avhandlingen beräknas bli färdig 2014.

perspektiv är om och hur olika grupper och individer kan hitta den information de söker och så att säga "finna sig själva", exempelvis utifrån grupperingar som genus, sexualitet, etnicitet, med flera. En ytterligare fråga är vilka möjligheter strukturer för kunskapsorganisation skapar för att synliggöra kategoriseringar, korsningar och överlappningar, såväl som skillnader inom och mellan dessa. Detta oavsett om man ser dessa kategoriseringar som sociala konstruktioner eller ej – då de i vilket fall har stor betydelse för identitetsskapanden och för hur dokument kring vissa teman kan återfinnas.

Det gäller alltså att synliggöra det problematiska eller omöjliga i klassifikationsprocessen per se? En skillnad mellan SAB och Dewey är att SAB tillåter dubbelklassificering, medan vi i Dewey måste tillämpa strikta prioriteringsregler ...

Ja, det är en av de saker jag tycker är intressanta och problematiska, men det är också viktigt att beakta nyanser och möjligheter inom de strukturer som finns eller skapas. Sådana möjligheter kan innebära att synliggöra exempelvis marginaliserade kategorier och att vara vaksam på huruvida klasser eller andra slags kategorier behandlas som ömsesidigt uteslutande, hierarkiskt ordnade, etc. Med andra ord kan man försöka använda de strukturer och termer man väljer på ett reflekterat sätt, och i och för sig även välja bort eller förändra vissa system, termer och andra delar i klassifikationsprocessen om de i sig omöjliggör detta.

Dock tror jag inte klassifikationsprocessen är omöjlig, det förefaller snarare svårt att låta bli att klassificera. Däremot kan det vara omöjligt att skapa eller hävda en perfekt klassifikation där en språkligt representerad kategori i ett schema exakt och uteslutande motsvarar en enda verklighet. I digitala typer av kunskapsorganisation behöver man i princip inte välja en enstaka kategori (vilket bland andra David Weinberger har skrivit om), utan flera vägar kan leda fram till samma dokument, man kan skapa ett flertal olika länkar, etc. I exempelvis indexering och som du nämner i somliga klassifikationssystem finns ju också möjligheten att tilldela ett antal termer snarare än en enda kategori – sådana olika angreppssätt och strukturer har olika för- och nackdelar.

Och de teoretiska frågorna?

Teoretiska frågor kan ställas kring att och hur kunskapsorganisation fungerar. Ur ett feministiskt perspektiv av det slag jag själv ansluter mig till är klassifikationer och andra ordnanden av kunskap och information inte givna, objektiva och universella. Snarare konstruerar de aktivt kategorier. Inom t ex bibliotek, utbildning och andra institutioner med relativt stort inflytande har detta kopplingar

till praktiken. Viktiga frågor där tycker jag är exempelvis huruvida kunskapsorganisation analyseras och tas på allvar, om det görs med specifika och uttalade syften, om processerna varigenom ordnanden sker är öppna – både för insyn och inflytande – och möjliga att förändra, eller om de anses givna, görs implicita, och är (alltför) expert- och auktoritetsbaserade.

Kanske kan man säga att arbetet med att synliggöra kunskapsorganisatoriska val och effekter hänger ihop med bibliotekets historiska utveckling från auktoritet till, vad ska man säga, en från användarens perspektiv mer jämlik "resurs"?

Ja, det tror jag åtminstone kan vara ett spår inom bibliotekets utveckling, och ett som är värt att fortsätta satsa på – både ur ett strategiskt och pragmatiskt perspektiv och ur ett feministiskt sådant. En resurs behöver ju inte heller vara något passivt, utan kan vara interaktiv.

Vidare kan man reflektera över hur nya former av informationsteknik kan tyckas universella och neutrala genom att de individer och "inbyggda" syften och strukturer som ligger bakom nya slags kunskaps- och informationsorganiserande system inte alltid görs synliga. Analyser av dessa där bl a en feministisk utgångspunkt kan tas i att de inte är neutrala och universella tycker jag också är viktiga och intressanta.

Ur en bred feministisk synvinkel är kunskapsorganisation intressant bl a genom att normer, stereotyper och andra vardagliga klassifikationer av människor görs, åtminstone på vissa sätt, explicita genom att aktivt användas, uttryckas och dokumenteras i dessa system. Med andra ord är de både med och konstruerar kategorier och kan visa på kulturella tendenser och mönster som går utöver de enskilda systemen.

Faran verkar finnas i att även kunskapsorganisatoriska system som försöker synliggöra och lyfta fram tidigare osynliggjorda grupper, i sin tur skapar nya normer och generaliseringar? Detta går alltså inte att komma ifrån?

Det kan nog vara en risk, men en som är värd att tas snarare än "ge upp" inför. Forskningsmässigt är även faror och risker intressanta, kanske t o m särskilt intressanta, och jag finner det spännande att forska om kunskapsorganisation bl a pga dessa och de bredare kulturella tendenser som det finns paralleller till och kontraster gentemot. Jag skulle heller inte hävda att normer och generaliseringar inte går att komma ifrån, åtminstone inte att de är oföränderliga eller att alla sådana är "lika bra". Snarare kan man se hur system

och teknik förändrats och varierar i olika tider, sammanhang, geo-grafiskt, etc, och innehåller inkonsekvenser i sig själva. Sådana variationer och glipor behöver inte vara enbart problematiska utan kan erbjuda öppningar för förändringar. Däremot tror jag som sagt att det är problematiskt att ha perfekta och helt och hållet rättvisa kategoriseringar som mål. Mer konstruktivt är troligen att reflektera över tex de förenklingar och generaliseringar som görs, och göra dem på ett medvetet sätt och med öppenhet för att ändra dem om de är eller visar sig vara nedlåtande, stereotypiserande, eller dylikt.

Forskning som gjorts både i Sverige och i andra delar av världen har visat på hur de universella klassifikations-systemen och tesaureerna (till exempel SAB, DDK, Svenska ämnesord och Library of Congress Subject Headings) både marginaliserar grupper som inte hör till en manlig, vit, heterosexuell norm och osynliggör feministiska perspektiv. Din egen forskning fokuserar på användarstyrd klassifikation i form av taggar på olika nättjänster. Vad innebär folksonomier för möjligheter, sett i relation till kontrollerade vokabulärer, att synliggöra eller artikulera feministiska och intersektionella perspektiv på dokument i informationsflödet?

Utifrån det jag hittills sett i min forskning och annan forskning på samma teman som gjorts innebär taggning/folksonomier både möjligheter och nya risker. De förstnämnda bland annat i form av direkt inflytande från användare, flexibilitet och snabbhet i förändringar, och möjligheter till flerdubbla "etiketter"/taggar som kan ge uttryck för en mångfald perspektiv och nivåer.

Nya risker finns bl a i en öppenhet även för stereotyper och nedlåtande beteckningar samt en dominans av popularitet genom

mätningar av vad kvantitativa majoriteter uttrycker. Popularitet bland användare riskerar att bli en styrande princip i vilka taggar och sökresultat som presenteras. Det kan också vara svårt att finna de bakomliggande syften och vinklingar taggarna bygger på genom att användarna som ger enskilda taggar kan försvinna i mängden,

och vara relativt anonyma även när de går att koppla till dem.

Genom social taggning ges användare även möjlighet inte bara att finna sig själva och andra utan även att uttrycka sig själva och kommunicera med andra, kombinerat med denna slags kunskapsorganisation.

Ytterligare viktiga frågor att undersöka inom detta fält kan vara vilka användare som ges dessa möjligheter, hur de utnyttjas, och hur det fungerar kunskapsorganisatoriskt. *En del bibliotek har redan funktionalitet för användartaggar i sina publika kataloger, som komplement till kontrollerade vokabulärer i form av klassifikationssystem och tesaurer, men tror du att man från bibliotek-*

shåll kan göra mer för att öka den aktiviteten? Hur får vi användare att vilja "hjälpa till" med ordnandet av bibliotekets samlingar?

Det kan vara svårt att tvinga fram en sådan aktivitet och att förutse eller bestämma när och hur den får genomslag (det kan ju börja trögt men "komma igång" på sikt), men för att uppmuntra till aktivitet och förbättra förutsättningarna kan ett par sätt vara att minska eventuella trösklar och att öka de möjliga användningarna. Fler och utökade möjligheter kan finnas i kombinationer av bibliotekskatalogen med andra taggningssystem och/eller med andra sociala medier, samt med andra funktioner i bibliotekskatalogen; att kunna skriva och läsa recensioner, göra listor över lästa böcker och sådana man vill läsa, få och ge rekommendationer, tips, nyheter, osv. Aktivitet även från bibliotekets håll såväl som från andra användare

Illustration: All I need now is intellectual intercourse (Idiomdrottning, 2012, CC-BY-SA).

LITEN ORDLISTA

Intersektionalitet:

Feministisk-sociologisk teori om hur olika identitetskategorier samverkar i sociala och kulturella makt-relationer.

Kontrollerad vokabulär:

En lista över de kategorier eller termer som får användas, till exempel vid klassifikation.

Universellt klassifikationssystem:

Ett system avsett att kategorisera resurser om allt. Är oftast hierarkiskt uppbyggt med huvudklasser som sedan smalnar av mot det mer specifika. Ett klassifikationssystem

är en kontrollerad vokabulär eftersom det innehåller en fast lista med kategorier samt regler för hur systemet ska tillämpas. Vid klassifikation märks resursen och framförallt katalogposten med en klassifikationskod som motsvarar den plats i systemet som klassifikatören valt att sortera resursen under. SAB och Dewey decimalklassifikation är exempel på universella klassifikations-system.

Tesaurus:

En kontrollerat vokabulär i form av en lista med ämnesord, tillsammans med angivelser om ämnesordens relation till varandra i form av relaterade, över-/underordnade och

föredragna termer. Exempel är Library of Congress Subject Headings, Svenska ämnesord och KVINNSAM ämnes-ordsregister.

Folksonomi:

Gemenskaper på webben som bygger på kollaborativ kunskapsorganisation, oftast i form av användartaggar (okontrollerade vokabulärer) tillsammans med sociala funktioner för delning av resurser och beskrivningar av dessa. Ordet folksonomi är en sammansättning av "folk" och "taxonomi". Exempel på folksonomier är Delicious, LibraryThing, Flickr och BibSonomy.

torde också kunna vara till nytta för att väcka och upprätthålla intresse och aktivitet. Dessa saker finns ju för övrigt också redan inbyggda i eller kopplade till en del bibliotekskataloger. Att "bara" tagga dokument skulle praktiskt sett kunna innebära att man får gå in i katalogen och söka upp en bok/annat efter att man tagit del av den, för att därefter tagga den. I ett sådant fall är tröskeln för aktivitet troligen ganska hög. Hur synliga taggarna är i katalogen och vid eventuella andra möjliga tillfällen att visa dem spelar troligen också in. Att även möjligheterna att delta är enkla, direkta och synliga tror jag också kan främja ett stort deltagande.

Slutligen, vilka steg tycker du att biblioteken behöver ta för att bli mer jämställda och inkluderande? Hur ser den feministiska bibliotekarien ut? Hur ser det intersektionella biblioteket ut?

Sådana steg kan förstås tas på flera nivåer, och mycket görs redan men kan intensifieras och utökas. Olika sådana aspekter kan vara feministisk medvetenhet vad gäller rekrytering av personal på biblioteken, inköp av material, hur detta organiseras och på olika andra sätt används, presenteras, etc, och hur man bemöter användare. På alla dessa nivåer kan man t ex problematisera ett medvetet eller omedvetet fokus på en tänkt eller faktisk majoritet. Ett sådant fokus riskerar att leda till att man i alltför hög grad strömlinjeformar biblioteket och dess funktioner, och därmed minskar möjligheter till mångfald, möjligheterna för olika grupper och individer att få ut de de önskar eller behöver av biblioteket (vari jag inkluderar material, personal, andra användare, kunskapsorganisation, etc) och även för "majoriteten" att stöta på annat än det de redan förväntar sig.

En feministisk bibliotekarie tror jag på samma sätt undviker att hitta ett enda universellt ideal eller söka och utgå i alltför hög grad från minsta gemensamma nämnare för en majoritet. Det jag istället skulle tycka är önskvärt är ett reflekterande och intersektionellt perspektiv där mångfald, skillnader och överlappningar/intersektioner mellan såväl olika grupper som individer beaktas och där man skapar utrymmen och möjligheter för sina användare snarare än begränsar och styr dem, eller åtminstone försöker finna en bra balans mellan dessa.

Praktiskt sett kan detta ta sig uttryck i ett aktivt och kreativt förhållningssätt till olika informationstekniker och material, samt att vilja och våga ta in kunskaper och engagemang från andra än bibliotekarierna själva. För att koppla till mitt eget forskningsfokus kan t ex taggning utnyttjas i bibliotekskataloger, som nämnt, men också andra taggningssystem kan utnyttjas för att söka information utöver bibliotekets egna samlingar. Här är viktiga frågor hur dessa kan användas och tillgängliggöras särskilt för att minska ojämlikheter och/eller utnyttja olika förmågor, och ge människor möjligheter att själva göra det. Detta exempelvis vad gäller funktionalitet, språk, ålder, etc.

Därtill tycker jag ett ideal vore att försöka göra fler ställningstaganden på olika nivåer mer explicita och öppna både för biblioteksanvändare och personal. Detta för att ge möjligheter till diskussion kring och analyser av dem, samt minska risken att normer och rutiner och de hierarkier och strukturer som finns mellan anställda på bibliotek samt mellan bibliotekarier och användare stagnerar

och tas för givna. Att involvera användare och samarbeta med andra institutioner som utbildning och universitet, att försöka överskrida gränser för fruktbara samarbeten och inte vara rigid och rädd för inflytande.

Kanske policies för kunskapsorganisation, som tillkommer och utvecklas i dialog med personal och användare? Jag vet inte hur vanligt det är med separata kunskapsorganisations-policies ute på biblioteken, men vi bibliotekariestudenter på ABM-mastern i Lund har fått göra det, vilket var mycket givande.

Ja, det låter som en god idé! Jag vet inte heller riktigt hur det är med sådana policies ute i verksamheterna, men att utnyttja kunskaperna hos användare och personal är ju även ett sätt att komma igång med och underlätta processen, antingen man vill förändra eller införa den typen av policies. Så även samarbeten med studenter, och med forskare. Jag vet inte exakt hur det gick till i er utbildning, men det låter som ett intressant tema för t ex uppsatser, seminarier, andra projekt och diskussionsforum, liksom även vid praktik i någon verksamhet. I det sistnämnda fallet kan ju just användare och personal

lättare involveras. Samtidigt som det kan utgöra ett lärorikt inslag i en utbildning är det ett sätt att ta tillvara studenternas kompetenser och utrymme att fördjupa sig – förutom ökade chanser till inflytande och insyn, och dialog mellan de olika nämnda grupperna.

Även strukturer kring bibliotek, inte bara i dem, är viktiga att arbeta med och analysera. Materiella och andra satsningar på intersektionella perspektiv och frågor tycker jag vore av vikt politiskt och kulturellt.

Bibliotekarier och bibliotek har också viktiga pedagogiska roller. Dessa kan utnyttjas och utvecklas för att tillsammans med användare skapa möjligheter att tänka kritiskt och på nya sätt. Bibliotekarier såväl som användare kan lära sig och varandra att tänka kritiskt, feministiskt och intersektionellt kring informationssökning och kunskapsorganisation.

Martin Persson

LÄSTIPS

Adler, M. (2009). Transcending Library Catalogs: A Comparative Study of Controlled Terms in Library of Congress Subject Headings and User-Generated Tags in LibraryThing for Transgender Books. *Journal of Web Librarianship*, 3(4), s. 309–331.

Bowker, G.C. & Star, S.L. (1999). *Sorting Things Out: Classification and its Consequences*, Cambridge, Mass.: MIT Press.

Drabinski, E. (2009). Gendered S(h)elves: Body and Identity in the Library. *Women & Environments International Magazine*, 78/79.
URL: emilydrabinski.com/gendered-shelves-body-and-identity-in-the-library

Feinberg, M. (2007). Hidden Bias to Responsible Bias: An Approach to Information Systems Based on Haraway's Situated Knowledges. *I Proceedings of the Sixth International Conference on Conceptions of Library and Information Science—'Featuring the Future'*.
URL: informationr.net/ir/12-4/colis07.html.

Hansson, J. (1999). *Klassifikation, bibliotek och samhälle: en kritisk hermeneutisk studie av Klassifikationssystem för svenska bibliotek*. Diss. Borås: Göteborgs universitet.

Huvila, I. & Johannesson, K. (2011). Critical About the Clustering of Tags: An Intersectional Perspective on Folksonomies. In *Information Science and Social Media: Proceedings of the*

International Conference Information Science and Social Media ISSOME 2011, August 24–26, Åbo/Turku, Finland, s. 99–106.

URL: urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-161208

Kua, E. (2004). Non-Western Languages and Literatures in the Dewey Decimal Classification Scheme. *Libri*, 54, s. 256–265.
URL: librijournal.org/pdf/2004-4pp256-265.pdf.

Olson, H.A. (2002). *Power to Name: Locating the Subject Representation in Libraries*, Dordrecht; Boston, Mass.: Kluwer.

Samuelsson, J. (2008). *På väg från ingenstans: kritik och emancipation av kunskapsorganisation för feministisk forskning*. Diss. Umeå Universitet.
URL: urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-1822

Weinberger, D. (2007). *Everything is Miscellaneous: The Power of the New Digital Disorder*, New York: Times Books.